

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
FILOZOFIJAS VĒSTURES KATEDRA

Filozofijas bakalaura programmas
3. kursa studenta
Kirils Kazakovs
Stud.apl.Nr. 07096

RAKSTĪBAS KONCEPCIJA POST-STRUKTURĀLISMĀ

Bakalaura darbs

Darba zinātniskais vadītāja:
Asoc.prof.
Elga Freiberga

RĪGA 2010

Saturs

Anotācija.....	2
Annotation.....	2
Ievads.....	3
1. Rakstība	
1.1. Kas ir rakstība?.....	6
1.2. Rakstības pamatfunkcijas.....	11
1.3. Rakstība kā semiotiskas formas.....	12
1.4. Rakstība kā apziņas forma.....	16
1.5. Struktūras noliegums.....	18
2. Teksts	
2.1. Metode un analīze.....	21
2.2. Patiesība rakstībā.....	25
2.3. Kas ir dekonstrukcija.....	28
2.4. Diskurss.....	32
2.5. Ideoloģiskās funkcijas.....	35
Secinājumi.....	38
Izmantoto avotu un literatūras saraksts.....	40

Anotācija

Kas ir rakstība un ka tas ietekme modernu domu. Kur ir meklējami rakstības avoti, un kāpēc bezapziņai piemīt valodisks un protokoliski-rakstītas formas. Kāpēc dekonstrukcija, kā arī struktūras struktūra ir diskreditētas kā parādības. Tie ir jautājumi, kas ir aplūkoti, bet nekāda gadījuma nav atrisināti šajā darbā.

Annotation

What is writing and why written word influences modern thought? Where the writing sources are and why subconsciousness has the qualities that are quite similar to language and its protocol-written forms. Why deconstruction and the structure of the structure have been discredited as the phenomena. These are the questions that are over come, but never solved in this work.

Ievads

Atbilstoši darba nosaukumam, „Rakstības koncepcija post-strukturālismā” šeit tiks izklāstītas un risinātas problēmas, kas paredz jautājumu par *rakstību, koncepciju, post-strukturālismu, vai rakstības koncepciju, post-strukturālisms*, un vēl dažas modifikācijas, kas saistītas ar šiem terminiem un koncepcijām. Pastāv grūtības precīzi definēt to, kas ir post-strukturālisms, un noteikt robežu, kur beidzās strukturālisms un sakās post-strukturālisms, tāpat nav skaidrs jautājums vai tas ir saistīts ar struktūras negāciju, ar centra [logos] noliegšanu kā pamatu filozofijai kā tādai, vai tas ir cēlonis kādas jaunas fundamentālzinātnes uzplaukumam (t.i., teksta retorikai). Šie visi ir jautājumi, kas tiks aplūkoti šajā darbā, veidojot tā struktūru.

Bet, protams, ne visi jautājumi parādīsies šajā darbā, bet gan tikai tie, kas organiski paši sevi izvirzīs priekšplānā, t.i., attiecības starp domu, zīmi un formu. Lai nenoslogotu darbu ar vispārīgiem jautājumiem par to, kas ir post-strukturālisms, un neveidotu sekundārās literatūras piedāvājumu tiešu atstāstu, kā pamatu un kā atbalsta punktu savam darbam izmantošu dekonstrukcijas metodi, ko piedāvā Žaks Deridā. Līdz ar to darbs tiek veidots kā dekonstrukcijas izklāsts, problematizējot tā pamatnostādnes, un vienlaicīgi tās piemērs. Tas, kā šī metode darbojas, tiks precizēts darba II. daļā, bet uzmanīgs lasītājs varbūt spēs atmaskot šo spēli jau agrāk.

Atmaskošanu un iziešanu no iepriekš piedāvāta teksta lasījuma tumsonības, ko piedāvā Deridā dekonstrukcijas metode, var salīdzināt ar apgaismības ceļu, tas ir humānisma ceļš, tomēr nav iespējams runāt par humānismu, kamēr rakstības vardarbība ieņem tik stingras pozīcijas. Šī vardarbība ietver noteikta lasījuma determinismu un aizliedz iziet ārpus tekstuāliem rāmjiem, un tieši pret to vēršas dekonstrukcijas stratēģija, kas tiks parādīts šajā darbā. Piemēram, loģika, kas analīzē propozīcijas patiesumu vai nepatiesumu, vai metafizika, kas meklē lietas fundamentālu eksistēšanas noteikumus, vai zinātniskie projekti, kas bez šaubām ved cilvēci uz jaunām horizontiem un atklājumiem, šīs visas sfēras ir ierobežotas ne tikai ar savu darbošanās lauku, bet arī ar izpaušmēm, kas tās satuvina, t.i., rakstību, tekstu un diskursu. Tādēļ šajā darbā tiks veikta atmaskošana attiecībā uz rakstības vardarbības ietekmi izziņā.

Rakstība un teksts modernā pasaulē ne tikai attiecas uz literatūras, jurisprudences, zinātnisko, sociālo, ekonomisko, ideoloģisko, normatīvo vai kādu citu no institucionāliem laukiem, bet arī ierobežo un atbrīvo, noliedz un attaisno, tie spēlējas ar vārdiem, ar valodām, ar

koncepcijām, ar psihies stāvokļiem. Spēle ir visur. Rakstība spēlējas.

Kā es jau minēju, es skaidroju post-strukturālismu kā parādību, kas sintezē iepriekšējo filozofisko koncepciju (epistemoloģijas, ontoloģijas, metafizikas u.tml.) konglomerātu. Tiek uzskatīts, ka Žaks Derida ievada terminu “dekonstrukcija” savā darbā “Rakstība un atšķirums”, kur viņš noliedz *centra* iepriekšpieņemto izpratni, pierādot, ka centrs nobīdās uz perifēriju, līdz ar to izkustinot un atsvaidzinot filozofisko domu un attieksmi. Viņš iedziļinās teksta izpratnē vispār un veica rakstītā teksta dekonstrukciju, veidojot interpretācijas interpretācijām, ar šo atgriežoties gan pie metafizikas, fenomenoloģijas, ontoloģijas, epistemoloģijas. Tas lika no jauna saprast lietas, kas jau bija aizmirstas vai interpretētas ar citām metodēm un attieksmēm. Tieši tas ir mana darba mērķis: veikt rakstības koncepcijas izvērtējumu caur Deridā dekonstrukcijas stratēģiju, apstiprinot to ar citu strukturālisma un post-strukturālisma pārstāvju pozīciju attiecībā pret rakstīto.

Darbā tiks piedāvāti arī blakus koncepti, tādi kā uztvere, kods, psihoanalīze. Izvēloties aplūkot psihoanalīzes konceptu attiecībā uz rakstības koncepciju, darbā vēlos norādīt, ka ne tikai Derida veidoja post-strukturālismam atbilstošu skatījumu uz rakstību, bet arī šeit lielu lomu spēlēja franču psihoanalītiķis Žaks Lakāns, kurš atgriežas pie klasiskiem Freida tekstiem, piedāvājot jaunu metodi to izpratnei, proti, saglabājot Freida terminoloģisko bāzi, tiek ieviesti dažus jauni varianti valodas un psihies izpratnē.

Esmu parādījis aptuvenas topogrāfiskās un personāžu robežas, kas tiks izvērstas darbā, tomēr bez Derida un Lakāna, kas būs galvenie darba *Rakstības koncepcija post-strukturālismā* varoņi, vēl tiks minēti: E.Huserls, apskatot rakstības koncepciju saistībā ar uztveres saturu un fenomenoloģiju, un H.G. Gadamers, kad tiks veikta viņa metodes, t.i., hermeneitikas, un dekonstrukcijas salīdzinošā analīze. Tāpat nemanāmi, bet iespaidīgi ienāks L. Vītgenšteins ar savu darbu “Loģiski filozofisks traktāts”, kas manā darbā kalpo kā kritika un reglaments, lai galu galā tas viss nekļūtu par *vēl vienu tekstu*, kas ir miris un kas nav spējīgs neko pateikt. Vēlreiz vēlos uzsvērt, ka mans darbs ir ne tikai dekonstrukcijas metodes analīze, bet arī tās piemērs, veidojot padziļinātu pieeju šīs metodes aktualizēšanai.

Var rasties iespaids, ka temats ir plašs un piedāvātais sašaurinājums līdz Derida un Lakāna diskursa analīzei ir neadekvāts tēmas pieteikumam, bet tomēr pieteikums var pastāvēt, kamēr rakstītais teksts būs kā protokols vai kā apliecinājums tam, ka filozofiju var dekonstruēt,

ar to var spēlēties, neaizmirstot par to, ka filozofija ir strikta zinātne.

I. RAKSTĪBA

1. 1. Kas ir rakstība?

Rakstība nevar būt rakstība, ja pēc pirmā acu uzmetiena neslēpj no lasītāja savus likumus un noteikumus, kompozicionalitāti un spēles noteikumus, padarot tekstu par to, kas spēj pats sevi organizēt un vēstīt pa savu struktūru neatkarīgi no sava lasītāja. Bet, galu galā, ne jau rakstības likumi vai noteikumi ir paslēpti, bet gan tas, ka konkrētajā brīdī doto tekstu mēs nevaram apjēgt, sajust vai uztvert subjektīvās objektivitātes ietvaros.

Vai tas nozīmē, ka vienmēr pastāv risks, vai pareizāk - nenoteiktība, kur rakstība ir tieši tas pats kas uztvertais, kodētais vai vienkārši paslēptais tekstualitātē, pašas rakstības nenoteiktībā? Lai spētu saprast noteiktu tekstu, būtu nepieciešams tas, ka mēs varētu gan lasīt, gan rakstīt vienlaicīgi¹, līdz ar to izslēdzot jebkāda veida nepareizu interpretāciju, kas varētu rasties pārdomājot rakstīto. Deridā piedāvā sava veida iziešanu no centra, kas ir attālināšanās no intencionālās teksta struktūras, un pielāgošanās tekstiem kā fenomeniem, kuros patiesība meklējama tikai un vienīgi tekstā. Tātad, lai atklātu tekstu, ir nepieciešama paša teksta dekonstrukcija.

Kā tad rakstība var vispār pastāvēt, ja faktiski mēs zinām, ka ir kādas valodas gramatiskās konstrukcijas, sintakse, morfoloģija un, protams, tās pielietojums, bet vienlaicīgi ir tik liela informācijas nepieciešamība par kaut ko, kas jau bija rakstīts, jo rakstība var pastāvēt tikai pagātnē, precīzāk, tieši brīdī, kad kaut kas *ir* rakstīts, vai tiek rakstīts. Rakstīts darbs nomirst brīdī, kad tiek sarakstīts. Kas tad liek mums šobrīd (*tagad*) lasīt, apgūstot šo dīvaino mirušo darbu, kas ir sarakstīta iepriekš, kā kaut ko tādu, kas ir ierobežots ar *formu*. Forma vienmēr ir patīkamāka nekā tas, kas tajā ietverts, proti — doma, kas ir ietverta noteiktā formā, nenozīmē to pašu ko tūrā doma — un šajā gadījumā rakstība ir kaut kas cits: “*Šeit Faidr, ir slikta slava rakstībai, kas paties'ib'a ir līdzīga glezniecībai: tās radības stāv kā dzīvas, bet ja t'am kaut ko pajautā — t'as grandiozi stāv un klusē. Tas pats ir ar sacerējumiem: domā kā viņi it, kā runā, kā saprātīgās būtnes, bet, ja apjautātos viņiem par kaut ko, lai labāk apgūt materiālu, viņi vienmēr atbildēs vienu un to pašu.*”² (Phdr. 275e)

1 **Деррида Жак.** *Фармация Платона.* tulkojums Garadža A.V., nav publicēts; avots: <http://pharmacie.narod.ru/> 10 majs, 10:00.

2 **Платон.** *Диалоги том I.* Москва: Эксмо, 2007. С. 837.

Protams, šajā citātā netiek runāts par kādu modernu teoriju, bet gan par to, kas rakstību ietver mitoloģiskā kontekstā. Platons norāda uz to, ka rakstība nevar būt spēle, ko sākumā minēju kā rakstības būtisku pazīmi. Tā ir konstanta pēc formas un pēc satura un tai piemīt īpašības, kas tekstu vada atbilstoši faktiem (t.i., teksts apraksta jau notikušos notikumus). Protams, šeit varētu iebilst, ka vēsturiski fakti nenovecojas un, ka pasaule sastāv no faktiem, no kuriem rezultējas tālākā pasaules pastāvēšana, padarot Platona izpratni par rakstīto tekstu kā par nebeidzamu sevis atkal-no-jauna-konstrukciju. Bet ne jau to paredz dekonstrukcijas stratēģijas pielietojums attiecībā pret teksta noteiktu interpretāciju, šeit runa ir par spēli, ko rakstība varētu sniegt, ja tā neslēptos.

Kas tad ir šī “rakstītā vārda” sliktā slava, no kā baidījās Sokrats, vai tikai tas, ka nav iespējams apjautāties tekstam? Vai tomēr metafiziski rakstītais fragments (šeit es vēl neizmantoju terminu *teksts* jo tam piemīt diezgan komplicētas funkcijas un konotācijas), kas pats sev spētu nodrošināt savu eksistenci, savu struktūru un formu, vai arī t'a ir norāde uz to, ka rakstībai piemīt kāda cita metode, kuru Sokrāts neizmantoja, un ar šo gribēja vienkārši pamatot savas elenktiskās metodes nepieciešamību, ar kuras palīdzību ir iespējams nonākt pie patiesības? Dialogā *Protagoras* Sokrats pārmet Protagoram par viņa garo atbilžu formu: “...noklausīties runas, kas ir Perikla vai cita oratora cienīgi, bet ja mēs pārprasām par kaut ko, viņi kā mēmas grāmatas nevar tev atbildēt,”³ (*Prt.* 329a) šeit atkal uzskatāmi redzams, ka Platons norāda uz tekstu kā uz kaut ko, kam nav atgriezeniskās saites pret lasītāju, bet, kā jau tika minēts, tas tiek izmantots tikai un vienīgi, lai ļautu Sokratam attaisnoties savos elenktiskās patiesības meklējumos, un nodrošinātu ne-vēsturisku pieeju savai sarunas metodei. Pašā darba sākumā veicu šo vēršanos pie *fundamenta*, t.i., Platona, kā pamata jebkurai tālākai rakstības interpretācijai, ieskaitot post-strukturālisma pārstāvjus, lai vienmēr būtu vieta atkāpēm un referencei, ja tālākā tekstā radīsies kāds strupceļš vai klusums.

Domāju, ka esmu sev nodrošinājis zināmu komforta zonu, kas ļauj turpināt pieņēmumu par to, ka rakstītais teksts ir miris. Bet, neskatoties uz to, tam piemīt arī ārstnieciskas īpašības, piemēram, caur to vienmēr var veidot morfoloģisko diagnozi, vai izmantot kā kādas psihoanalītiskas īpašības kritēriju; vai vienkārši aplūkot rakstīto tekstu kā references spējīgu lietu, respektīvi, tīri fiziski mēs nevaram likt referenci uz teikto (kas ir rakstītā un runātā vārda

3 Платон. *Диалоги том I*. Москва: Эксмо, 2007. С.211-212.

būtiska atšķirība), kas, manuprāt, varētu norādīt uz *ad hominem* kļūdu, bet šāda veida analīzi neparedz mans darbs, un lai ar to nodarbojas tie, kas domā, ka pašās valodas struktūrās var pastāvēt kādas argumentācijas kļūdas.

Kas tad ir rakstība post-strukturālismā, un kāpēc Derida norāda, ka rakstība ir *farmakons*, kas nozīmē gan zāles, gan indi. Dialogā *Faidrs* tas parādās kā dvēsele/ķermenis, atmiņa/fakts — ambivalence, kas atklājas rakstītajā, jo rakstūtais teksts (jeb fragments) vienmēr ir par to kā nav, par to kā nav klāt, kas nav klātesamība vai kāda cita ontoloģiska vienība, kas slēpjas rakstībā. “Farmakons ir kustība, vieta un *atšķiruma*⁴ (*différance*) spēle. Tas ir atšķirums.”⁵

Runājot par rakstību un valodu vispār, Platons piedāvā metaforu par Tevtu, ēģiptiešu dievu, kas izveidoja valodu un, pateicoties tam, nodrošināja savu valstību Ēģiptes zemē.⁶ Tā kā atmiņa ir ātri gaistoša, rakstība spēj nodrošināt atmiņai šķietamu mūžību, šādi kompensējot aizmiršanu, tomēr rakstība izveido noteikumus pati sev un uztur to nemainību, kļūstot konstanta un nedzīva, tā vienmēr būs kā nosacījums runas aktam, ierobežojot to.

Rakstūtais it kā spēlējas ar atmiņu, mēģina to ķircināt un parādīt tās nepietiekamību. “Šis nošķirums starp rakstīto un runāto tekstu parāda dvēseles (psihes) daļu savstarpējo relāciju, veidojot valodu. Tāpat tas norāda uz to, kas veidojas dvēselē, lai tās daļas spētu aktualizēties kā teksts, kā runa, kā valoda. Un, ja nav ne mašīnas (cilvēks), ne teksta bez psihiskā sākuma, tad nav arī psihiskā bez teksta.”⁷

Šeit Derrida, it kā jautā, kā tad var būt teksts bez zīmēm; viņš norāda, ka psihiskais bez zīmēm nepastāv. Teksts nav bez tā, kam pieder psihiskie modi (cilvēka), tādēļ tas skaidri norāda uz teksta psihisko fenomenu, kas ir esence ne tikai medicīniskai praksei vai diagnožu uzstādīšanai (kā to norādīju iepriekš), bet rakstība ir arī viens no eksistences paveidiem, proti, telpiskums un objekta/subjekta attiecības, kas spēlējas gan kā atsvešinātība, gan kā klātesamības modelis. Un, ja psihiskiem modiem, kuri konstruē zīmes un rakstību, piemīt kāds konkrēts nolūks attiecībā pret šo rakstības radīšanu, vai kāda konkrēta funkcija, tad tā ir valodas grafiska izpausme, kas modificējas zīmēs (vārdos) un spēj precīzāk noformēt valodu kā tādu, jo tai piemīt augstākminētie faktori, t.i., noturība. Ne velti dialogā *Faidrs* Sokrats salīdzināja dvēseles

4 Šeit es gribētu ievēst terminu *atšķirums*, kas ir manis pied'av'ats variants Derrida terminam *différance*.

5 **Деррида Жак.** *Фармация Платона*, tulkojums Garadža A.V., nav publicēts; avots: <http://pharmacie.narod.ru/> 10 majs, 12:00.

6 **Платон.** *Диалоги том I.* С.836. (*Phdr.* 274 d-e)

7 **Derrida J.** *L'Écriture et la différence.* Paris: Seuil, 1967. P. 297.

daļas ar intelektu un vēlmēm (t.i., ar apollonisko un dionīsisko dabu), un fiksēja to, norādot uz mītu par rakstības izcelšanos, tieši to pašu Derrida mēģina izdarīt saistībā ar rakstīto - dekonstruēt Lakāna darbus, lai atrastu kādu jēgas, zīmju fiksāciju un izstumšanu, kur virzība notiek no psihiskā uz grafisko (rakstītajām zīmēm).

Tāpat Derrida norāda uz katras runas nosacījumiem, par iespēju vienmēr būt noteiktā vietā un laikā neatdalāmiem vienam no otra, tieši to nevar nodrošināt rakstība. Rakstība ir par zīmes apzināto aktualizāciju, pat, ja zīme ir neapšaubāma, intencionāla vai cita veida aktualizēta⁸.

Derridā ievieš terminu *farmakons* - vai tas ir kāds monumentāls termins rakstībai kā tādai, kas liek pamatu koncepcijai, kas bija aizmirsta kopš Platona laikiem? Šajā koncepcijā rakstītais pastāv nevis tikai kā rakstītā tīra saprašana, bet arī rakstītā dekonstrukcija. Tā ietver iespēju rakstīto pielāgot terapeitiskiem nolūkiem, piemēram, psihoanalīzē.

Šeit nepieciešams ieviest jaunu terminu - *pēdas*, kas paredz, ka katrs teksts, atstāj aiz sevis kādas noteiktas pēdas, kādu reljefu. Tās ir ne tikai grafiskas, semantiskas vai ontoloģiskas, bet arī paša autora pēdas, kas ir viņa iekšējā pasaule, psihiskie stāvokļi un apziņas formas, ko teksta autors iegravē rakstītajā. Tad, ja mēs uzskaitītu visu to, kas ir teksts, mēs varētu uzzināt, ka tas ir: *pēdas, farmakons, psihisko modu rezultāts*. Proti, ar visu šo terminoloģiju var pārlūkot un atrast to, kas ir rakstība, tādēļ tālāk nepieciešams noskaidrot relācijas starp šiem fenomeniem.

Tad, kāpēc tieši tik mitoloģiskus un medicīniskus terminus Derrida izmanto, lai aprakstītu rakstību? Vai tas nozīmē, ka tekstuāla vardarbība, kas ietver noteikta lasījuma determinismu un aizliedz iziet ārpus tekstuāliem rāmjiem, joprojām ir aktuāla, vai zem vardarbības slēpjas zāles, kas spētu atveseļot diskursu, kurā tā paslēpusies?

Lai to noskaidrotu, nepieciešams atrast to, kas ir rakstība. Vadoties pēc Derrida teiktā, rakstība ir spēle, tā ir sapraššanās spēle ar nozīmēm, ar struktūrām un ar interpretācijām. Tāpat rakstība ir *atšķirums* no apziņas struktūras, kura to konstruējusi. Rakstība ir izstumšana (šāda pozīcija vērojama psihoanalīzes kontekstā) un jebkuras filozofiskās sistēmas veidošanas pamatā: “Šā izstumšana konstituē filozofijas kā *epistēme* sākumu; proti *logosa* un *phone* vienotība.”⁹ Kā redzams, Derrida nenoliedz Platona pozīciju attiecībā uz tekstu kā mirušo substanci, bet grib

8 Derrida J. *L'Écriture et la différence*. Paris: Seuil, 1967. P. 413.

9 Derrida J. *L'Écriture et la différence*. Paris: Seuil, 1967. P. 293.

atjaunot to, kas nebija darīts līdz šim, t.i., reanimēt interpretāciju, ko piedāvā Platons savos agrīnajos dialogos, un to pielāgot savai dekonstrukcijas metodei. Galu galā, kā var noliegt tekstu, ja tas, ar ko nodarbojas filozofija, ir teksts, rakstīts teksts?

Bez jau minētajām rakstības pazīmēm, tai var piedēvēt arī citas īpašības, tādas kā *rakstītā centrs*, *rakstītā uztveres saturs* un *rakstītā slēptās spēles*, kas veidojas vienīgi kā nosacījumi tam, kas varēja tikt pateikts. Tāpat, runājot par rakstību, var minēt arī *bezapziņas spēli* un *apzīmētā/ apzīmējuma* relāciju. Šīs visas īpašības tiks apskatītas un izvērstas sadaļā *Rakstība un zīme*.

1. 2. Rakstības pamatfunkcijas.

Rakstības funkcijas vēsturiskā kontekstā mainījās, protams, tikai pēc pašu tekstu parādīšanās. Es netaisos parādīt vēsturiskus, sociālus vai filozofiskus rakstības funkcijas maiņas aspektus, šī darba mērķis ir konstatēt to, kāpēc rakstība vēl pastāv un turpinās pastāvēt kā fenomens, t.i., kā parādība. Bet, ja pastāv kāda lieta, tad tai jābūt kādam noteiktam pielietojumam, kas attaisno tās pastāvēšanu. Tādēļ atkal jāatgriežas pie jautājuma par to, kas tad ir rakstība, kur jāņem vērā funkcijas, ko tā pilda.

Ja rakstītais tiek saprasts kā *pēdas, farmakons, noteiktas zīmju kombinācijas* vai kā *psihes mehānismi* (viss, kas tika piedāvāts iepriekš), tas ļauj secināt, ka rakstības būtiskā funkcija ir atmaskošana jeb, precīzāk sakot — rakstība ir viena no bezapziņas pamatfunkcijām, uz ko norāda Lakāns: “Rakstītais, ko nevar nosaukt par kaut ko, apbērē...rakstītais kalpo kā bezapziņas mēģinājumi izstumt objektīvas reakcijas uz pasauli”¹⁰. Derida uzsver Lakāna domas pareizību un atbilstību viņa dekonstrukcijas metodei: “Maz ticams, ka izņemot Lakānu var atrast, vēl vienu, tik asi juteklisku un dekonstruktīvu domu, kas turas pie tradicionālas metafizikas un psihoanalīzes”¹¹. Vai tas norāda, ka dekonstrukcija varētu būt pielietojuma arī psihoanalīzē? Lakana variantā valoda ir noteiktā veidā strukturēta, un psihe, atsvešinātība, klātbūtne, zīme, uztvere ir attiecināmi uz rakstības modiemi, tas viss ļauj veikt šīs rakstības koncepcijas sasaisti ar psihoanalīzi.

10 **Лакан Ж.** *Le séminaire XVIII. D'un discours qui ne seraient pas semblant.* Paris: Seuil, 2006. P. 41.

11 **Деррида Ж.** *О грамматологии.* Москва: Ad marginem, 2000. С. 61.

1. 3. Rakstība kā semiotiskās formas

Kā jau iepriekš bija pieteikts, rakstība var sevi producēt vai reprezentēt kā kādu noteiktu sistēmu vai sistēmu kopumu. Tas var būt arī vienkārša konglomerācija, kur katrs elements atrodas un pieder sev pašam (*nomen*) kā apzīmējums un vienlaikus apzīmētājs, šādi nodrošinot tās heterogēnu statusu kā kaut ko nedalāmu. Tomēr pastāv rakstības dalāmība, kur var izdalīt centru un perifēriju, tā notiek attiecībā uz *zīmes un jēgas nobīdi*.

Klātbūtnes metafizika, t.i., zīmju klātbūtnes metafizika ir tas logocentrisms, no kā cenšas izvairīties Derida, bet no otrās puses, tieši klātbūtne nodrošina zīmju pastāvību (kas ir viens no Deridā piedāvātās koncepcijas pamatpostulātiem): "...pašam par sevi zīmju jēdzienam nav spēka pārvarēt marķēto opozīciju: intelektu un jutekļus. Pat pretēji, tas tiek noteikts caur opozīciju, starp citu, tas tiek noteikts no sākuma līdz galam visās vēstures garumā. Zīme vienmēr ir dzīvojusi šajā opozīcijā. Bet mēs nevaram atteikties no zīmes jēdziena, nevaram atteikties no metafiziskās klātbūtnes, neatsakoties no kritiskās darbības, ko mēs veicam saistībā ar zīmi, kā arī neriskējām izdzēst apzīmēto identiskas atšķirības, kas ir tas pats, kas noraidīt pašam sevi. Jo ir divi veidi kā ir iespējams izdzēst atšķirības starp apzīmēto un apzīmējamo: pirmais, klasiskais, ir reducēt apzīmējamo vai noraidīt to, vai, galu gala, pielāgot (*soumettre*¹²) zīmi domai; otrais variants, ko mēs virzām pretī pirmajam, sastāv no šaubīšanās par pašu sistēmu, kurā darbojas norādīta redukcija, un pirmām kārtām tā ir šaubīšanās par opozīciju — juteklisks un intelektuālais (*intelligible*). Tur ir tas paradokss — zīmes metafiziskai redukcijai ir nepieciešama tā pati opozīcija, kas to pakļauj redukcijai.”¹³ Tas ir tipisks Derida rakstītais fragments, kurā ir redzams (vēlos atzīmēt, ka “ir redzams” attiecas tikai uz burtiem kā uz noteiktām zīmēm), ka dekonstrukcija nenodarbojas tikai ar tekstiem, bet arī ar jēdzieniem. Rakstīto ir iespējams komentēt tikai un vienīgi kā grafisko formu aktualizāciju, kaut gan taisnība, ka apzīmējums un apzīmētais ne vienmēr ir heterogēni, piemēram, hieroglifos.

Par hieroglifiem es neko vairāk nevaru pateikt, jo pietrūkst nepieciešamās zināšanas, t.i., tūri lingvistiskas zināšanas, bet zināmas norādes par tiem piedāvā Lakāns, ko es izmantoju par pamatu savai hieroglifu izpratnei. Ar ko tad atšķiras hieroglifi no zīmēm, pie kurām esam

12 *Soumettre*, šeit es nevarēju atrast tādu vārdu, kas varētu apzīmēt gan pielāgošanu+paklausību.

13 **Derrida J.** *L'Écriture et la différence*. Paris: Seuil. 1967. P. 413.

pieraduši?

Pirmkārt, hieroglifi ietver sevī gan apzīmējamo, gan apzīmēto, jo pēc formas, hieroglifs raksturo to, ko tas grib pateikt. Lietas (ne vārds, ne fonēma) noteiktā hieroglifā atspoguļo, reprezentē pašas sevi (bez jebkādam mistifikācijām vai semantiskās nobīdes) un tieši šī zīme norāda kontekstu; Rakstīts teksts, kā mēs to saprotam eiropēiskā tradīcijā, vienmēr meklē pareizu, jeb precīzu vārdu, kas var noderēt kādas lietas paskaidrošanai un pielietošanai valodas ietvaros, savukārt hieroglifs — jau ir pielietojums, tas parādās kā vesela un noslēgta sistēma, kas ir neatkarīgs no konteksta vai subjektā (valodas lietotāja) valodiskajām spējām¹⁴. Hieroglifu apskatu šeit piedāvāju, lai parādītu kontrastu starp rakstīto tekstu, t.i., vārdiem, kas sastāv no vēl mazākām sastāvdaļām, un grafisko *tekstu*, proti, hieroglifiem. Šeit ekskurss orientālistikā ir pabeigts.

Klasiskajā lingvistikā valoda ir priekš sevis un par sevi, kur apzīmētāji nekad netiek analizēti izejot no valodiskās (lingvistiskas) teorijas, tas ir, no pašas valodas.¹⁵ Arī Wittgenšteins, nodarbojoties ar valodas loģiskajiem principiem, zināmā mēra rada attiecības starp pasauli, objektu un zīmi¹⁶, bet kas tad šeit ir atšķirīgs no Lakāna un Derrida? Lakāns piedāvā apziņas interpretāciju, kur norāda, ka apziņā atrodas dažādi varianti vārdiem, valodai, rakstībai, bet tas viss nekonstituē tās būtību. To viņš pamato ar pieņēmumu, ka apzīmētais nevar atrast kādu loģisku saiti uz apzīmējamo, savukārt no tā izriet, ka problēma ir ne tikai zīmes pielietošanas mehānismos, bet arī zīmes izstumšanā no bezapziņas, kas pēc Freida, varētu nozīmēt noteiktu metodi analīzei¹⁷, bet Lakāna variantā bezapziņa ir strukturēta kā valoda, tas nozīme, atgriežoties pie Platona, ka Deridā norāda uz to, ka mitoloģizēšana ir rakstības un valodas mods, kurā ne vienmēr (kas tad būs ar abstraktiem jēdzieniem?) tiek meklēts apzīmējamais un tā pielāgojums apzīmētājam.¹⁸

Tad kāpēc ir nepieciešama spēle, lai saprastu to, kas ir un kas nav apzīmējams un apzīmētais? Derida, atbilstīgi savam stilam, piedāvā *speciālu plaisu*, kas var gan attālināties, gan sašaurināties. Tādēļ apzīmējamo pārpalikums ir nepieciešams, lai saglabātu spēles noteikumus, kuros darbojas post-strukturālisma tradīcija. Tas izveido sava veidu centru (tas nav strukturālais

14 **Lacan J.** *Le séminaire XVIII. D'un discours qui ne serait pas semblant.* Paris: Seuil, 2006. P. 64.

15 **Milner J.C.** *De la linguistique à linguistique // Lacan, l'écrit, l'image.* Manecourt: Flammarion, 2000. P. 16.

16 *Ibid.* P. 16.

17 *Ibid.* P. 14.

18 *Ibid.* P. 20.

centrs, bet gan rakstūtais centrs), kas attālina plaisu starp apzīmējamo un apzīmēto, jo tas, cik ļoti zīme spēj sevi reducēt uz nominālu lietu, nosaka to, cik daudz nomināla lieta producē jēdzieniskos konstruktus rakstībā.

Tad, vai rakstība ir semiotiskā forma vai tomēr tikai tās kvalitātes? Kā tad rakstība spēj klusēt, producēt, reproducēt, un tomēr palikt pie cita.¹⁹ (šeit, liekas, jāņem vērā Barta piedāvāto trešās nozīmes konceptu, bet darba specifikas dēļ tas nebūs šeit apskatīts un iekļauts kopējā diskusijā). No tā izriet, ka Derida nepārada to kā zīmes pastāv, t.i., ka zīmes nav vienaldzīgas, ka tām ir kaut kāda jēga (interesanti, kāda jēga ir domāta — vai klātbūtnes vai pati zīmes reprezentatīva funkcija), kā tās artikulē jēgu. Tomēr galvenā problēma ir jautājums: kā atšķirt jēgu un kas tā īsti ir?

Mēs domājam, runājam un rakstam ar zīmju palīdzību, kaut gan mēs varam aizvietot zīmes ar citām zīmēm, pateicoties tām, varām atminēt noteiktu jēgu, kas mums ir nepieciešama, līdz ar to caur zīmju aizvietošanu mēs jēdzieniski gūstam citu jēgu. Proti, mēs nevaram aizvietot jēdzienus bez citas zīmju izmantošanas. Ar to sabrūk struktūra (tas tiks precizēts sadaļā *Struktūras noliegums*), kas jau bija vēsturiski pieņemta (respektīvi, tas, kas vēsturiski jau izveidots), bet no otras puses mēs stāvam pie jaunas problēmas — kā tad var konstituēt jaunas zīmes, ja tomēr tieši zīmes atļauj vispār jebkādu pieņemto jēdzienisko lauku, ja tas nebūtu, tad katrā rītā būs jāmodelē jaunu zīmju sistēmu, kas tūri praktiski būtu neizdevīgi un neekonomiski (ir domāta domu ekonomija).

Vēl jāpiebilst, kaut arī zīmes ir konstantas, tās tik un tā pieņem jaunas konotācijas un jaunas semantiskās vienības, līdz ar to padarot neiespējamās jebkādas izziņas formas un zināšanas vispār. Liekas, ka tas ir paradoksāli!

Rezumējot, gribētu norādīt, ka rakstībai (tūri funkcionāli) piemīt semiotiskā forma, jo, ja nav zīmju, tad ir nekas, un, ja ir nekas, tad ir kaut kas cits, bet tas cits ir noteikts mods kaut kam, šajā gadījumā tas ir mods grafiskai zīmei, burtam vai vēl kaut kādam rakstūtam simbolam. Tomēr ne vienmēr rakstūtais spēj pats sevi konstituēt, kaut gan mums ir precīzi noteikts zīmju skaits, ko izmantojam, lai kaut ko pateiktu. Šeit rodas jauns jautājums — ko pateikt, un vai tieši tas ko gribam pateikt (arī domāt vai reprezentēt) vienmēr atbilst konkrētai lietai, kas, savukārt, var kaut kādā veidā nominālizēt faktu un apziņas kvantu (domu).

19 **Derrida J.** *L'Écriture et la différence*. Paris: Seuil. 1967. P. 410.

Tātad viena no rakstības funkcijām varētu būt zīmju pielietošana un reproducēšana, bet vai tad tieši tas būs rakstība? Vai tomēr rakstība ir pasaules-valodiska konstituēšana? Bet tiklīdz mēs darbā ievadījām formu, lai spētu kritizēt citus jēdzienus, ko mēs jau aplūkojam iepriekš, ir nepieciešams vērsties pie acīmredzamiem jēgas avotiem (vai rakstība ir redzama?). Un tās acīmredzamība varētu būt metafizikas valoda kā viens no neapšaubāmiem jēgas elementiem, ar to domāju, ka rakstībai ir sava forma, kas var mainīties (no vienas lietas pie otras), un arī tas var ierobežot formu vispār, kas paver ceļu, lai spētu nokļūt pie tīras formas. Tas ir nepieciešamais metafiziskais pamats, kas atklāj zīmes būtību.

Opozīciju sistēma, kuru mēs jau aplūkojam, pieļauj apskatīt tādus fenomenus, kā, piemēram, *sistēma*, *formalitāte*, vai *pati forma* (forma ir fiziski redzamā, taustāmā, izlasāmā, jo tikai forma spēj būt būtībai, lai cik tautoloģiski tas neskanētu, tikai forma reprezentē pati sevi).

Protams, zīmju sistēma, kas ļauj mums skatīties uz Platonu vai Derida, vai citu filozofu, jau iepriekš ir nosacīta un stabilizēta ar sevis noteiktu rakstību, un visas problēmas, kas attiecas uz rakstību, neiekļaujot semiotiskās formas, norāda tikai uz apzīmējamo un apzīmētāju, to savstarpējo attiecību struktūru (šeit neiet runā par valodisku struktūru, bet struktūru kā kaut kādu pamat-elementu). Šī struktūra ir meklējamā pašā rakstībā, rakstība ir forma (pat slēgta forma), kam piemīt savi spēles elementi un noteikumi, kas, iespējams, ir atkarīgi no domas satura vai intencionalitātes.

Bet domas saturs un zīmju konkrēta pielietošanā bus apskatīta nākamā sadaļā. Respektīvi, tiks apskatīts jautājums par to, kā tad no domas satura ir iespējams iegūt tieši to, kas tiek producēts, respektīvi, protokolēts, uzlikts uz papīra vai kāda cita medija. Kā atmiņā tiek saglabāta vēsture. Tāpat pievērsīšos fenomenoloģiskajam skatienam uz rakstību.

1. 4. Rakstība kā apziņas forma

Kas ir apziņa, kas ir apziņas formas elementi, un kāda ir relācija starp apziņu, saturu un objektīvo patiesību, kas, kā var likties, aizstāv rakstību kā kaut ko subjektīvu.

Ja mēs vadāmies pēc fenomenoloģiskiem rāmjiem, tad objektivitāte (mūsu gadījumā rakstība) ir zinātniska objektivitāte, kas nenorāda uz reālu lietu pastāvēšanu: patiesība un viss, kas ir rakstīts, un pati rakstība pastāv kā fenomēns. Pēc fenomenoloģijas apsvērumiem tas nereprezentē (ja es varu šeit izmantot, ne Husserla terminu) reālo, īsto un faktisko lietu pastāvēšanas substanci; tieši otrādi, īstenība vai objektivitāte nevar meklēt savu pastāvēšanu jau eksistējošajā (un ja eksistē, tad ideālā): "...tie (šeit iet runa par jēdzieniem – K.K.) nevar kļūst par priekšmetiem, kas eksistē — ja ne pasaulē, tad kaut kādā *toposā* (vietā) vai dievišķā apziņā..."²⁰. Ja tas izriet no konstituējošās apziņas, tad objektivitāte kā tāda ir problemātiska, jo objektīvā izziņa arī ir problemātiska, jo tā nevar pati sevi konstituēt no nekā.

Tātad rakstība kā realitātes izziņas mehānisms nespēj pati sevi konstituēt, līdz ar to apziņas motīvos rakstība parādās tikai tur, kur ir iespējama metafiziskā redukcija, kuru mēs jau apskatījām 1. nodaļā. Lai pastāvētu objektīva rakstība, ir nepieciešams fundamentāls pamatojums, bet bēdīgi ir tas, ka mēs nevaram paļauties ne uz vienu faktisku lietu modalitāti, ne arī uz kādu realitāti (faktiem, zīmēm vai psihi), tātad rakstība vienkārši ir intersubjektīva, jo runā "taisni": es rakstu priekš sevis, vai citam, vai manis rakstītais ir realitāte, vai tomēr kaut kāda subjektīva forma, kuru mēs nevaram ne atņemt, ne konstatēt. Iespējams, ka tomēr tekstu var konstatēt, bet kā var konstatēt rakstību, ja tā transcendentē mani nevis kā subjektu vai objektu, bet vienkārši kā instrumentu, t.i., domājošu būtni (*res cogitans*, paldies Dekartam!) gan intencionāli, gan transcendentī.

Un šis savijums starp domu, objektu, intenci, zīmi, subjektu, kuru, šķiet, nevar līdz galam atšķetināt, tomēr pastāv kā vienots kopums (var likties, ka tomēr struktūra, no kuras es baidos un mēģinu kritizēt šajā darbā, pagaidām dominē, jo struktūra aizvien netiek noliegta, ko veikšu nākamajā daļā, pagaidām vēl paliksim struktūras ietvaros), un, lai to atraisītu, nepieciešams katru daļu un elementu, t.i., fenomēnu noteikt atsevišķi; bet kā to var izdarīt, ja šie elementi pastāv vienā vienotā kopumā? Ja reprezentācija nevar parādīties kā tīrs fenomēns, kas

²⁰ Гуссерль Э. *Логические исследования*, 2 том. Москва: ДИК, 2001. § 31

varētu precīzi noteikt jēgu kā tādu, tad tas, ka, piemēram, ir iespējama rakstība kā teksts, paredz to, ka pati reprezentācija nebūs iespējama, jo šis kopums sabruks vienīgi domas reprezentācijas dēļ. Tādēļ kaut kas ir jāparaksta — kopumu, struktūru, ko arī Derrida mēģināja izdarīt.

Un, ja katram konkrētam indivīdam (*ego*) ir sava intencionāla, domājoša un transcendentējoša substance (mūsu gadījumā — rakstība), tad privātums, atbilstoši Vitgenšteinam, ir neiespējams kā mods.²¹.

Bet, ja subjektivitātes attiecības tiktu noliegtas un tā vietā aizstāvēta kāda tīra objektivitāti, tad izritētu, kā rakstība un, iespējams, valoda arī var būt privāta, bet tikai kā noteikta apziņas forma.

21 Milner J.C. *De la linguistique à linguistierie // Lacan, l'écrit, l'image*. Manchecourt: Flammarion, 2000. P. 23.

1. 5. Struktūras noliegums

Šajā sadaļā tiks aplūkots tas, kādēļ Derrida tomēr izvairās no struktūras. Kāpēc Derrida tik ļoti baidās no struktūras, tās noliedzot, un ar ko tad jānodarbojas filozofam, lai liels tekstu, t.i., rakstītā klāsts būtu noliegts, un vairs netraucētu filozofam pētīt tekstus. Kas jēdar, lai kritika nespētu dominēt vai vēl kaut kādā veidā vardarbīgi pielietot rakstību kā argumentu pret pašu rakstīto, un argumentu, lai tas ir izlasīts, un pārlasīts, lai tas būtu pareizi pateikts. Šajā sadaļā es izmantošu paša Derrida tekstu, kas ir iekļauts viņa *Rakstība un atšķirums*, kā pamatargumentu visai nodaļai. Šis teksts nav tulkots latviešu valodā un, ja bakalaura darbs pieļauj tulkojumu kā referenci, uz pašu autoru, tad es mēģināšu to pārtulkot, kā jau minēju, gan kā referenci, gan kā *struktūras noliegumu*: “

Ir, pēc iespējamības, jāinterpretē
interpretācijas, nevis lietas.

Mišels Monteņs

Varbūt struktūras koncepta vēsturē notika kaut kas, ko mēs varētu nosaukt par “gadījumu”, ja vienīgi piešķir šim vārdam tādu nozīmi, ko strukturāla — vai strukturālistiska — tradīcija mēģināja reducēt vai apšaubīt. Tomēr sakām par šo “gadījumu” un liekam to piesardzīgi pēdīgas. Kas tad ir šis gadījums? Tā ārēja forma ir *pārtraukta* un *dubultota*.

Būtu viegli parādīt kā struktūras koncepts un pats vārds struktūra stāv vienā un tajā pašā vēsturiskā līmenī kā vārds *epistēma*, proti, rietumu zinātne (*science*) un filozofija, bet tā saknes ir meklējami ikdienas valodā (*langage ordinaire*), kurā *epistēma* tos metaforiski paņem no pašiem dziļumiem. Tomēr līdz gadījumam, kuru es velētos paskaidrot, struktūra vai, precīzāk struktūras struktūra, neskatoties uz to, ka tā vienmēr ir darbībā, tomēr visu laiku ir neitralizēta, reducēta: ar žestu, kas tai dod centru un kas ir saistīts ar kādu klātbūtnes punktu, ar fiksētu sākumu. Šī centrā funkcija ir ne tikai, lai noorientētu vai organizētu struktūru — jo neorganizēta struktūra tiešam nav iespējama — bet vissvarīgākais ir tas, lai tās organizācijas princips jau ietvertu sevī tā *spēles* noteikumus, kuros atrodas pati struktūra. Neapšaubāmi, ka struktūras centrs, organizējot, orientējot un nodrošinot sistēmas savijumu, pieļauj elementu spēli veselā formā. Un pat šodien, ja struktūrai pietrūkst (*privée*) centrs, tad tā ir neiespējama pati par sevi.

Ka arī, centrs aizver spēli, ko viņš pats atvēra un aktualizēja. Centrs kā tāds ir punkts, kur vairāk nav iespējama nekāda satura, elementu un terminoloģiska aizstāšana. Centram ir ielikts aizliegums uz elementu transformācijām un metamorfozēm (*permutation*) (kas [elementi] pati var būt citas struktūras elementi).

Līdz šim tas vienmēr bijā *aizliegts* (un es speciāli izmantoju šo vārdu). Ar šo vienmēr bija domāts, ka centrs, kas pēc definīcijas ir unikāls, konstituē struktūrā tieši to kas vada struktūru, bet arī to, kas no tās aizbēg. Tieši tāpēc, vadoties pēc klasiskās domās, vienmēr var pateikt, lai cik paradoksāli tas neskanētu, ka centrs atrodas gan struktūras *iekšā*, gan *ārpus* tās. Tas [centrs] ir centrs kaut kādai vienotībai, bet šī paša noteiktā laika vienotībai, bet, tā kā centrs nepieder struktūrai, centrs atrodas *kaut kur citur*. Centrs nav centrs. Centrētas struktūras jēdziens — kaut gan tas parāda savijumu kā tādu, filozofijas vai *epistēmas* nepieciešamību — ir kontradiktīvi savīts. Un, kā parasti, šis savijums kontradiktā pauž kādas vēlmes spēku. Tieši tā tiek centrēts struktūras jēdziens, kas īstenībā ir *pamatotās* (*fondé*) spēles jēdzieniskais koncepts, kas ir būvēts (*constitué*) kaut kādai pamatotai nekustībai un nomierinošai uzticībai, kas jau ir izņemta no spēles. Tieši šī uzticība ļauj tikt galā ar bažām, ka esam iekļauti spēlē, aizņemti ar spēli no pašas spēles sākumā esam tajā. Iziet no tā, ko mēs nosaucām par centru, kas atrodas gan iekšienē, gan ārienē, un kas vienaldzīgi pieņem tādus vārdus kā *sākums* un *beigas*, *archè* vai *telos*, var pateikt ka visdažādākie atkārtojumi, aizstāvības un transformācijas vienmēr ir *ieslēgti* (*prise*) jēgas vēsturēs — runāt taisni vēsturē — kuras sākumu mēs varam pamodināt, bet beigas paredzēt (*anticiper*) klātbūtnes formā (*la forme de la présence*). Tieši tāpēc mēs varam teikt, ka katras arheoloģijas kustība [šeit, Derrida liek referenci uz Mišela Fuko darbu “Zināšanas arheoloģija”, kurā veidojas pamati cilvēka izziņas formai, kas ir reprezentēta kā arheoloģija, un slāni pa slānim ir iespējams norakties līdz pašam sakumam, kas pēc Fuko ir lietas struktūra, ko īstenība kritizē Derrida – K.K.] tapāt kā eshatoloģija [ir grūti saprast, vai šeit ir kritizēta Barta mitoloģiskā struktūra, vai reliģiskā, vai Platona *eidosa negācija*, vai Levi-Strosa antropoloģiskā eshatoloģija – K.K.], kas nodarbojas ar struktūras struktūralitātes redukciju un mēģina domāt par struktūru kā par spēli, kas ir izstumta aiz klātbūtnes (*présence*).

Bet, ja lieta ir tāda, ka visu vēsturi jēdzienam “struktūra” līdz plaisām (*rupture*), par kuru mēs parunāsim, ir domāta viena centra aizstāšana ar otru kā ķēde ar atšķirīgam centra definīcijām. Konsekventi un sistematizēti centram tiek piešķirtas dažādas formas un vārdi

(*noms*). Šajā gadījumā metafizikas vēsture, kā arī Rietumu vēsture, būs metaforas un metonīmijas vēsture. Matricas forma — es lūdzu atvainot mani par tik mazu demonstratīvu argumentāciju, bet tas ir saistīts ar to, ka es ātrāk gribētu pieķerties pie galvenās tēmas — ir *klātbūtnes (présence)* definīcija visas jēgas, kas piemīt šim vārdam. Varētu parādīt kā visi vārdi tādiem jēdzieniem kā pamats (*fondé*), princips un centrs vienmēr norāda uz kādu klātbūtnes invariantu (*eidós, archè, telos, energiea, ousia*, [essence, eksistence, substance, subjekts], *aletheia*, transcendence, apziņa, Dievs, cilvēks utt.)”²²

Šeit ir redzama Derrida stratēģija: apšaubīt jau iepriekšējo terminoloģisku un konceptuālo klāstu un ieviest jēdzienu- *plaisa*, bet tas pavisam ne nozīme, ka *plaisa* spēj nodrošināt Derrida argumentāciju. Plaisa, kā viņš pats norādīja, ir plaisa struktūras ietvaros, tā vairs nevar pastāvēt bez terminoloģijas, interpretācijas (proti dekonstrukcijas), metafizikas. Šāda struktūra, kas pastāv tāda veida, pastāv sākot ar Fuko, un tā ir vardarbība, kas neitralizē rakstīto un kalpo tikai kā kāds ideologizēts vai sociāli-ekonomisks instruments.

Struktūras plaisa ir tieši tāpēc, ka struktūras struktūra sabruka tā arī nesākoties, jo aizstāšana, kas liek pārslēgties no vienas lietas (idejas) uz otru, nekad, un tas ir galvenais arguments Derrida, neatbilst tās struktūrai, jo klātbūtne, kas varētu kalpot par pamatu, ir aizvietota ar normatīviem aktiem, juridiskiem tekstiem un ekonomiskam principiem. Tātad post-struktūralistiskā struktūra pati sevi diskreditēja kā nepārtraukts skrējieni pa nobīdītiem centriem, kas vairāk neatbilst nekādai interpretācijai jeb dekonstrukcijai.

Šeit es gribētu pabeigt lielu sadaļu, ko es nosaucu “Rakstība”, kur rakstīts gabals vēl nebija nosaukts par tekstu, jo tekstam piemīt ne tikai rakstītas funkcijās, bet arī estētiskās, izziņas, ētiskas, diskursīvas. Tās pat nav funkcijas, bet gan atbildība par pašu atbildību, par rakstīto, radīto un producēto.

22 **Derrida J.** *L'Écriture et la différence*. Paris: Seuil, 1967. lpp. 409 — 411.

II daļa. Teksts.

2. 1. Metode un analīze.

Summējot, ko es mēģināju izdarīt pirmā daļā saistībā ar Derrida rakstīto, esmu izdalījis vairākus punktus:

1. Derrida norāda uz elementu nepieciešamību, kas liekas margināli (perifēri) norāda uz attiecībām starp tās sistēmām (izstumti vai noliegti.)
2. Derrida norāda, ka vēsturiskums (un no šejienes — logocentrisms) un tā paradoksi Rietumu vēsturē ir pagaidām neatrisināmi, jo tikai tagad sākas logocentrisku jēdzienu dekonstrukcija. Šeit parādās tieši tādi paši logocentriskie jēdzieni (metafizika balstās uz metafizikas jēdzieniem, loģika uz loģiku utt.)
3. Derrida izstrādā interpretācijas tehniku (proti, dekonstrukciju, kas būs aplūkota dziļāk sadaļā *Kas ir dekonstrukcija*), kas, pēc Derrida, ir izmantojama gan filozofijā (ko es stipri apšaubu), gan literatūrā, gan mūzikā, gan mākslas darbā, gan gandrīz visās humanitārās zinātnes jomās. Kas, pēc maniēm novērojumiem, ir līdzīga sofismiem un tekstuālai retorikai.
4. Attiecībā uz valodas teoriju, Derridā apgalvo, ka jēdzieni ir valodas rezultāts, bet ne tās avots.
5. Derrida vardarbīgi aizvieto jēdzienus, piemēram, klātesamība, subjektivitāte/objektivitāte, kas neatbilst pieņemtajam jēdzieniskajam laukam
6. Derridā veic jaunu Platona dialoga *Faidrs* lasījumu.

Tas ir mans rezumējums, varbūt es kaut ko neesmu pieminējis, bet tālākajai nodaļai noderēs tieši šie punkti. Iemesls, kādēļ es nosaucu šo sadaļu par *Metodi un analīzi* ir, lai varētu parādīt, ka bez dekonstrukcijas, ir vēl dažas teksta analīzes interpretācijas (un ne tikai teksta), proti, šeit būs aplūkota viena (jo Fuko arheoloģija, jau bijā minēta kā viens no veidiem, kā to var izdarīt), un tā būs hermeneitika, Gadamera variantā: “...kaut ko iespējams saprast, ja jau ir iepriekš dotie pieņēmumi, bet ne tad, kad tas (saprātnes objekts) ir absolūti noslēpumains.

Tas, ka anticipācijas (iejaukšanās) var būt kļūdas avoti interpretācijai, un ka aizspriedumi

var novest pie nesaprašanas, vēl vienu reizi norāda, ka cilvēks ir galīgs, un tā galīguma rezultāts. Nenovēršami, kustība pa apli sastāv no tā, ka aiz mēģinājuma izlasīt un saprast to, kas “šeit” rakstīts, stāv mūsu skatījums (un mūsu domās), ar ko mēs “šo tekstu” redzam. Autora intenci ir jāsaprot “viņa paša jēgā”. Bet “viņa paša jēga” nenozīmē autora intenci, t.i., “ko autors domāja ar šo”. Saprašana var iziet aiz subjektivitātes intences, un tieši to tā vienmēr dara.”²³ Kas tad ir domāts ar šo? Vai tas norāda uz to, ka autora intence ir zināma tikai un vienīgi pašam autoram, bet, ja ir iespēja pārprasīt autoram (interesanti, vai atbildība par to kas ir rakstīts ir tieši tāda pati kā attiecībā uz pateikto?), tā teikt retoriski viņu dekonstruēt, vai hermeneitiski interpretēt, kur tad beidzies tas vēsturiskums, no kā izvairījās Derrida, un uz ko norādīja Gadameris?

Kā jālasa Derrida tekstus, vai izejot no manis-paša veidotās realitātes, respektīvi, mana *dasein*? Un kā Derrida varētu pats lasīt savus tekstus, ja tajos ir tik daudz kas noslēpts, izstumts un izmainīts? Tie ir jautājumi, ar ko es vērsos pie Derrida, būdams viņa tekstu lasītājs, interpretētājs un pārrakstītājs. Kā es vispār vāru izmantot tādu valodisku konstrukciju kā piemēram: “pēc Derrida izriet ka”, “Tekstā, ir atrodamas”, “Autors piedāvāja” un zem autora varētu būt jebkāds vārds vai uzvārds vai grāds, vai vēl kaut kāda subjektīva kvalitāte (ar šo ir domāts jebkas, uz ko spētu likt referenci vai atsauci).

Liekas, ka apstākļi, kas neļauj pareizi par kaut ko izteikties — par to, kas ir paties, vai patiesi reprezentēts, augstākā mērā atspoguļo meklēto jēgu, vai šī jēga ir vispār patiesa, aktuāla, vai vienkārši subjektīva (jo pēc Derrida izriet, ka katrs spēj interpretēt kaut kādu tekstu, parādību subjektīvi, tas ir, tas ko tu izlasīsi ir tieši tas, ko izlasīji), savulaik Gadameram arī bija iespējams interpretēt ne tikai tekstu, bet arī jebkādu citu parādību, kuras pamats ir *teksts*.²⁴ Ar “tekstu” ir domāts ne tikai rakstītais teksts, bet vispār teksts kā kopums, jebkādu jēdzienisku elementu korpus, vai tas ir muzikāls teksts, vai grafiskais, vai zīmju kopums, kas reprezentē (vai ataino un atspoguļo) kaut ko tādu, kur ir iespējama kaut kāda interpretācija vispār.

Salīdzinot šīs divas metodes, proti, dekonstrukciju un hermeneitiku, gribas norādīt uz to savstarpējām atšķirībām un līdzībām. Tas, ka dekonstrukcija spēj apšaubīt jebkuru teikto vārdu, rakstīto vai vispār radīto (ieskaitot, arhitektūru), uzvedina uz jautājuma par tās patiesību, jo hermeneitika nenodarbojas tikai ar noliegšanu vai teksta vājo vietu atmaskošana, hermeneitika interpretē to, kas ir darīts, neraugoties uz teksta patiesumu vai aplamību, kā arī necenšas neko

23 Гадамер Г. Г. *Философские основания 20 века*. Москва: Искусство. 1991. С. 17 — 18.

24 Гадамер Г. Г. *Истина и метод*. Москва: Прогресс. 1988. С.165.

nograut līdz pamatam, jo tad nebūs skaidrs, kas tad īsti bija domāts ar noteikto tekstu, proti, var noteikt to, kas tika domāts, bet tam ne obligāti jābūt patiesam. Tieši tā ir galvenā atšķirība no dekonstrukcijas, kas mēģina atmasket visu, tikai ne pašu dekonstrukciju, t.i., pati sevi.

Šī brīvību un intenci sagraušana ļauj domāt par dekonstrukciju kā par vēl vienu sofistisku praksi, no kā baidījās gan Platons, gan Derrida, bet galu gala Platons piedāvā elenktitku (proti, Sokrats piedāvā, bet Platons to izklāsta savos dialogos) kā metodi, lai atmasketu sofistiku, bet Derrida kā analogu piedāvāja dekonstrukciju, lai atmasketu tekstu kā tādu, aizmirstot, ka pati dekonstrukcija ir ne-dekonstruejama.

Nav pareizības vai nepareizības jebkāda veida radošā aktivitātē (teksts, pastāv kā šīs aktivitātes rezultāts), jo teksta intence ir paša autora intence, un to, kas ir domāts ar konkrēto tekstu, var zināt tikai tā autors. Jo katram ir savas atdarināšanas metodes, neskatoties uz to, vai tas ir labs teksts, patīkama mūzika, vai kāds lasījums, nav svarīgi kas ir producēts un kādā manierē, ir skaidrs, ka tas atspoguļo darbu, tekstu ka tādu.²⁵

Kritiski (pat varbūt skeptiski) pieejot dekonstrukcijas metodei, rodas jautājumi, kas tad ir dekonstrukcijas rezultāts, uz ko tā ir vērsta, un kas notiktu, ja tīri hipotētiski visi *teksti* būtu dekonstruēti. Tad paliktu vienīgi interpretāciju interpretācijas, kas, kā jau mēs redzējām, aizvieto patiesus vārdus, parādības un fenomenus.

Protams, tas būtu muļķīgi apgalvot, ka dekonstrukcija ir ļaunums tekstam, ka tā ir simptoms tam, ka vairāk nepaliek nekāda uzticība ne tekstuālai, ne cilvēciskai darbībai. Varbūt tas arī norāda uz modernās sabiedrības krīzi, kur ir pārāk daudz dekonstrukcijas un maz vietas vienkārši saprašanai (šeit ir reference uz Dekarta kognitāciju, kas ļauj šaubīties, bet tomēr ļauj paļauties uz stingrām apziņas normām, kas ir intuitīvas. Apziņas intuīcija spēj nodrošināt nevis kādu dekonstrukciju, bet gan racionālu, filozofisku pieeju pie dzīves, teksta, tā analīzes, kuras pamatā būs, pirmkārt — apziņa, otrkārt — intence), kas liekas neeksistē Derrida domā.

Proti, tas eksistē, bet kā noteikta plaista, kā vardarbība un kā kaut kas no kā ir jābēg, un šī bēgšana, iziešana no spēles konstituē pašu svarīgāko — dekonstrukcijas patiesumu, t.i., visur var atrast to, kas ir nepieciešams, lai varētu darboties šīs teorijas ietvaros, kurā teksts, tekstualitāte ir ne tikai kā izziņas (jaunas zināšanas) avots, bet gan kā *a priori* apšaubāma viela — ne karteiziskās šaubas, bet gan šaubas par to, kas ir šaubas.

²⁵ *Ibid.* C. 166.

Rezumējot, es tikai gribētu norādīt uz to, ka hermeneitika ir ilgāks teksta saprašanas process (it kā jāzina autoru intenci, sociāli-ekonomisku situāciju, un vispār daudz par un ap kādu tekstu) nekā dekonstrukcija. Bet, personīgi man, hermeneitika liekas pieejamāka, jo lasīt to, kas ir paslēpts starp rindām ar neskaitāmam alūzijām uz kaut ko, liekas, var novest ne tikai pie dekonstrukcijas kā tādas, bet gan pie psihiskiem traucējumiem. Nemitīgi mēģinot izlasīt, pārļasīt, pārprast to, kas ir rakstīts — uzskatu to par svarīgāko jebkura teksta saprašanā, kas ir mana pozīcija. Bet vēl nav līdz galam zināms, kas tad dekonstrukcija ir, bet par to būs vēlāk.

2. 2. Patiesība rakstībā

Šajā sadaļā tiks aplūkots Lakāna skatījums uz to, kas ir jēga, ne tikai patiesa jēga, bet gan rakstītā burta, grafiskā burta pielietojums, un tas, kas jau bija iepriekš pārskatīts — burti, kā grafiskās izpausmēs, un tās patiesās nozīmes.

Logocentrisms, fonocentrisms (t.i., runa un balss)- tie ir koncepti, kas gan pēc Derrida, gan pēc Lakana dominē mūsdienu pasaulē. Bet, kur tad veidojas šīs nostādnes, Lakāns norāda, ka bezapziņā kā valodas analogija, tieši tāpēc, Lakānam ir nepieciešams, terapeitiskiem un eksistencionālem nolūkiem, ievēst tādu terminu kā *burtu jēdziens*.

Burtu jēdziens bezapziņā kā vesels psihoanalītiskais komplekss atspoguļo veselu valodisko struktūru. Ar šo Lakāns norāda, ka bezapziņu, instinktu un arheformu, iespējams, būs jāpārskata. Bet ka mēs varam saprast jēdzienu- *burts*? Tā arī jāsaprot, būtiski un būtiski. Ar burtu mēs saprotam to materiālu nesēju, kas aizņem konkrētu diskursu valodā.²⁶ Tāda banāla definīcija paredz, ka valoda nesakrīt ar dažām somatiskām un psihiskām funkcijām, kas kalpo runājošam subjektam (cilvēkam). Par galveno nostādni var kalpot tas, ka valoda ar tās struktūru rodas ātrāk nekā katrs konkrētais subjekts.²⁷

Līdz ar to ir skaidrs, ka burts veido jēdzienu formu. Subjekts, galu galā, var būt kā valodas vergs, bet vēl vairāk viņš ir diskursa vergs, sāksim ar to, ka primārais diskursa paveids ir tā vārds, kas dominē psihē jau no pašas dzimšanas, tas vārds ir iegravēts subjekta psihē un kalpo kā pirmais dominējošs elements valodas konstituēšanai. Tā vardarbība izpaužas ne tikai subjekta ietvaros, bet arī subjekta/objekta attiecībās, kas var nosaukt par sociālu elementu.

Reference uz sociālo pieredzi kā šī diskursa (struktūras) substanci neko nepamato. Jo tieši pieredze nosaka diskursa tradīciju kā primāro un attiecina tā formu pret sabiedrību un katru indivīdu.²⁸ Šī tradīcija veido elementāru bāzi ar elementāram kultūras struktūrām, vēl pirms jebkādam pretenzijām uz vēsturiskumu kā tādu. Piemēram, hieroglifi (par ko jau runājam) ir fonētiski un grafiski atšķirīgi, tas pats attiecināms arī uz latīņu alfabēta burtiem, bet mūsu burti nereprezentē ideju, tie prezentē kaut ko tikai noteiktā sakopojumā (veidojot vārdus), bet

26 **Лакан Ж.** *Инстанция буквы, или судьба разума после Фрейда*. Москва: Логос. 2001. С. 17.

27 *Ibid.* С.18.

28 *Ibid.* С.18

hieroglifi jau ietver sevī ideju par fenomenu, kas formāli spēj būt reducējami uz matemātiskiem objektiem²⁹. Bet šīs elementāras struktūras (burti) pašas sevi apmaina un nostabilizē, pat, ja tas nav bezapziņas process, tomēr tas ir iespējams, tāpēc, ka eksistē valoda kā primāra komunikāciju un bezapziņu strukturējoša forma.³⁰ Tādējādi kultūras elementi varētu būt reducējami uz valodas konglomerātu, kas veidojas stihiski un individuāli (Vītgenšteins šeit gan var iebilst, ka pasaule ir faktu kopums, nevis privātu konglomerātu aktualizācija).

Kā tas veidojas un kāpēc to var palikt malā, kas var skatīties caur apzīmējamo un dissemināciju, kas tad paliek tikai burtu (zīmju) funkcija? Rezultātā tas izskatās pēc tīras lingvistikas, kas varbūt pieļāvusī šo dissemināciju, proti, reducēšanu tikai uz komunikatīvām funkcijām: “Definējot lingvistiskos avotus varam pateikt, ka tās avotos — kā katrai modernai zinātnei — ir meklējami konstituējoši algoritmiskā momenti, proti, apzīmētais atrodas zem apzīmētāja, kur prievārds “zem” izdala divas objektīvas funkcijas”³¹

Tātad rakstība, kā jau bija norādīts, gan pēc Derida, gan pēc Lakana ir meklējama ārpus referencējamo zīmju un burtu sistēmas, tā ir meklējama tur, kur atrodas Derrida plaisa, un Lakana hieroglifi, t.i., tur, kur tie veido absolūti tīru un neapšaubāmo lietu korelāciju.

Austrumos apzīmētājam un apzīmējamam nav opozicionārs, jo tas, kas ir zīmēts grafiski, nevar sakrist ar to, kas ir fonētiski vai jēdzieniski pieļauts, tam nav ekvivalenta, tas ir primitīvi ikonogrāfisks, bet pašā jēdzienu konstituēšanā parādās tikai empīriski-zinātniski, proti, lai saprastu rakstīto ir nepieciešams pamats, algoritms, bet lai saprastu grafisko ir nepieciešamas zināšanas par to, kas ir atainots.

Derrida patiesība visu laiku atrodas ārpus saprotamā, ārpus opozīciju centra; patiesība ir meklējama tieši starp jēdzieniskām nobīdēm, kur atrodas plaisa starp apzīmējamo un apzīmētāju, starp subjektīvu un objektīvu. Patiesība ir meklējama centrā, kas jau sen ir citur nekā ir domāts.

Tātad patiesība abos variantos — gan Lakāna, gan Deridā — ir formas patiesums. Atšķirība ir vienīgi tur, ka Lakans meklē tās formu un struktūras algoritmus, bet Derrida padara to par

29 **Lacan J.** *Le séminaire XVIII. D'un discours qui ne seraient pas semblant.* Paris: Seuil. 2006. P. 59.

30 **Лакан Ж.** *Инстанция буквы, или судьба разума после Фрейда.* Москва: Логос. 2001. С. 18.

31 **Лакан Ж.** *Инстанция буквы, или судьба разума после Фрейда.* Москва: Логос. С. 19.

retorisku objektu, kur patiesība ir kaut kas cits, ko mēs saprotam zem vārda patiesība.

3. 3. Kas ir dekonstrukcija?

Kur tad ir jābeidzas Derrida domu balansam, kas ir jāpieņem, lai saprastu to, ar ko tad īsti nodarbojas Derrida? Es jau citēju no *Rakstības un atšķirums*, ka dekonstrukcija nav kaut kāda taisni virzīta patiesība kā tas var likties, bet ne tāpēc, ka dekonstrukcija nenodarbojās ar kādu konkrētu stratēģiju, bet tāpēc, ka tā pati ir stratēģija.

Derrida uzsver, ka viņš stratēģiski pabeidza dekonstrukcijas konstruēšanu, un, lai rakstība, teksts, diskurss nekonektētu ar viņu pateikto, viņš izņēma tādus jēdzienus, kas neiekļaujas viņa domās un tekstā. Bet, lai tomēr Derrida ir kāds domu apkopojums, viņš pats norāda, ka tā stratēģija (dekonstrukcija) ir pārāk kodificēta, un pārāk preskriptīva,³² un šeit ir pārāk daudz runas stratēģijas.³³

Tik daudz viņš atvēra stratēģijas iespējas, attālinoties no tās. Stratēģija tīrai stratēģijai, stratēģija bez mērķa ir acīmredzams paradoks. Derrida zem šīs mentālas stratēģijas saprot to, lai padarītu stratēģiju, lai atrastu jaunu stratēģiju, kas no vienas puses atmasko vienu lietu, bet parāda neredzamo otru, šeit, es gan gribētu norādīt uz plaisu, kā šīs stratēģijas strupeļš.

Tad, kas tad ir dekonstrukcija — tā ir stratēģija bez kaut kāda mērķa, bez *teleos*, vai tā ir tas, no kā baidījās Derrida, vai vienkārši, tas pietiekami labi nodrošina viņu eksistenci ka filozofam? Tas, ka dekonstrukcijai nav konkrēta mērķa, atkal liek dekonstrukciju uz kritiskām sliedēm, jo nevar pastāvēt lieta bez tās utilitāras (vai metafiziskas) pielietojamības.

Tad, kur ved dekonstrukcijas metode jeb stratēģija? Uz to, ka tā atver iespēju citām stratēģijām, bet kas tad būs (un es to jau prasīju), kad visas stratēģijas būtu atvērtas un atmaskotas? Tas ir dekonstrukcijas galamērķis — vest pa tekstiem, diskursiem, valodām, jēdzienam, jēgām, formām, tieši tāpēc, lai būtu kur iet, jo iešana bez rezultāta, ved pie psihozēm, vai pie Heideggera *in-der-walt* koncepta, vienīgi lai nodrošinātu sev komfortu, eksistencionālu esamību un klātbūtni.

Vēl gribētu paralēli aplūkot arī Platonu, kas izmantoja Sokratu kā stratēģiju — ironisku, pat smieklīgu un asu, kas, galu gala, piesprieda Sokratam nāves sodu. Proti, stratēģijas ir

32 Caputo John.D. *Deconstruction in a nutshell*. New York: Fordham University press/ 1997. P. 134.

33 *Ibid.* P. 135.

derīgas, bet pastāv kādi rāmji, kuriem nevar pārkāpt, jo šī pārkāpšana var kaitēt un darīt pāri ne tikai stratēģijai, kā piemēram, Sokratam vai Derrida, bet arī sabiedrībai. Bet pat nāvē Sokrats atrada baudu, vai to pašu sajuta arī Derrida?

Tikai viens fakts atšķir Derrida no Sokrata: “Sokrats – kas neraksta”³⁴, bet es varu vēl piebilst: “Derrida — kas raksta”, bet kas tad būs atšķirība? Dekonstrukcija, kritizējot rakstīto, pati raksta.

Kas tad ir dekonstrukcija, ja tā nav patiesība, un kas tad ir patiesība, ja tā ir dekonstrukcija? Sokrats būtu piedāvājis definēt šos divus jēdzienus, un pēc tam saprast vai tiem ir kaut kas kopīgs, apvienojot šos divus jēdzienus, bet diemžēl Derrida nenodarbojas ar definīciju, ne Platona variantā, ne aristotēliskā variantā, viņš pats dekonstruē definīciju kā tādu, neliekot tai nodarboties ar to, ar ko tai jānodarbojas.

Tādu domāšanas paveidu pats Platons aprakstā kā “Dīvainu”³⁵. (*Phdr.* 229. B, c). Un aptuveni to pašu var pateikt par Derrida, kas norāda uz patiesību kā sociālo paradigmu, kas darbojas konkrētās politiskās, sociālās, ekonomiskās domas ietvaros.³⁶ Liekas, ka Derrida akceptē šo ideju, bet kā var neakceptēt to, ko pats ir piedāvājis? Un, ja patiesība ir sociāli virzīta, tad tai ir jābūt tikumam priekš sabiedrības kopumā, bet kāds tikums var rasties ar dekonstrukciju? Dekonstrukcija vienīgi var piedāvāt tādu patiesību, kurai nav nevienas plaisas.

Kaut gan dekonstrukcija ir zināms termins, neviens nesaprot, kas tad tā īstenībā ir. Dekonstrukcija ir grūti analīzējama un to saprast ir grūti. Dekonstrukciju nevar dekonstruēt, tajā nav skaidri norādītas definīcijas vai terminoloģisks kopums, nav skaidras argumentācijas (kādu apguvu bakalaura programmas ietvaros), un to nevar paskaidrot caur kādiem centrāliem terminiem, jo, kā ir zināms, centrs ir kaut kur citur.

Lasot Derrida tekstus, atklājas nemitīgas references uz referencēm, sava veida intelektuāla spēle, kurā autors (Derrida) vai kičojas ar savu intelektuālismu, vai, tīri pedagoģiski norāda uz lasītāju vājam vietām, un, lai aizpildītu šo plaisu, Derrida piedāvā savu rakstīto, kas ir gan filozofisks teksts, gan profanācija, gan literatūra, psihoanalīze, lingvistika un retorika. Bet pati dekonstrukcija viņa tekstos spēlē metodes lomu, vai precīzāk, tā ir kā stratēģija, un, zinot šo stratēģiju, var mierīgi atmet to, kas traucē, uzurpē vai nobaida no tālāk lasīšanas.

34 **Деррида Ж.** *О грамматологии*. Москва: Ad marginem. 2000. С. 119.

35 **Платон.** *Диалоги том I*. Москва: Эксмо. 2007. С. 781. (*Phdr.* 229. B, c.)

36 **Derrida J.** *L'Écriture et la différence*. Paris: Seuil. 1967. P. 374.

Liekas, ka tomēr Derrida pietrūkst konkrētas un sistēmiskas pieejas pie jēdzieniem, jēgām un terminiem, jo piedāvāt kaut ko jaunu bez konkrētās terminoloģiskā klāsta liekas ir grūti.

Dekonstrucijā galvenais ir nevis jēga, bet tās kustība³⁷ un nepārtraukta zīmju un jēdzienu, pat humanitāro zinātņu spēle, kurā visu laiku notiek izstumšana un pielāgošana savām vajadzībām. Vēsturiskais aspekts, kas ļauj nostabilizēt, sabalansēt spēli pašas struktūras iekšienē un ārienē, ir spēle, kas ļauj lasīt un lasīt tekstu, kamēr neapnīk, līdz teksts kļūst saprotams.

Derrida, pats par sevi zina, ka dekonstrukcija ir zināšanas, bet ne *epistēma*. Abiem piemīt kopīgs zinātnes modelis, un līdz šim šis kritērijs perfekti pilda savu funkciju³⁸, bet Derrida apšaubā to, ka neviena konkrēta zinātne nespēj pildīt šo funkciju, respektīvi, ja iet runa par metafiziku, tad tā darbojās tikai un vienīgi metafizikas ietvaros, un dekonstrukcija it kā noliedz jau līdz šim visu *epistēmu*, ar šo viņš konstruē (vai dekonstruē) zinātnes kritērijus, liek zinātnēm nodarboties ar to, ko *logocentrism*s uzurpēja, proti, zināšanas par zināšanām.³⁹

Ar to viņš norāda, ka Eiropēiskā domāšana jau no Sokrata laikiem sāka dekonstrukciju, bet rakstības vardarbība (proti farmakons), kam piemīt dubultā spējas, jau no sākumiem dekonstruē domu.⁴⁰

Tas, kā jau minēju, ka dekonstrukcija ir patiesība, vēl atsaucas ar Platona zināšanām par nezināšanu. Tas ir vienīgais variants kā izzināt pasauli, līdz ar to Sokrata runātā dekonstrukcija (jeb elenktika) veido Derrida dekonstrukciju, bet, proti, tas pastāv ne tikai noliegšanā, bet arī pieņemšanā (kaut gan pašas dekonstrukcijas stratēģijas ietvaros).⁴¹

Tad, izejot no tā, varam pateikt, ka dekonstrukcija ir tekstu būvēšana un izstumšana no tā, kas jēdzieniski pieder pie *logosa*: “tas nav kaut kādi krāmi, ne draudi, bet jēdzieniskās dekonstrukcija, kas vēsturiski piederēja pie *logosa*”⁴²

Tad kāpēc sava darba sākumā es norādīju uz Platonu? Tas ir tāpēc, ka patiesība pēc Derrida ir meklējama balsī, jo Sokrats — kas neraksta, izmanto savu balsi, jo patiesība balsī skan un uzreiz pēc tam klusē, bet patiesība rakstībā ir pamesta, jo katrs var to interpretēt

37 Derrida J. *L'Écriture et la différence*. Paris: Seuil. 1967. P. 410.

38 *Ibid.* P. 418.

39 *Ibid.* P. 420.

40 Деррида Ж. *Фармация Платона*, tulkojums Garadža A.V. avots: <http://pharmacie.narod.ru/> 19 majs, 15:00.

41 Caputo J. D. *Deconstruction in a nutshell*. New York: Fordham University press. 1997. P. 110.

42 Деррида Ж. *О грамматологии*. Москва: Ad marginem. 2000. С. 124.

(dekonstruēt) tā kā iegribas. Šo funkciju glābj Derrida *rakstība*, t.i., pieņēmums, ka koncepts, kas metafiziski (rakstībā) ir kā tīrs un ideāls *logos*, kas ir dekonstrukcijas ideālistisks stāvoklis.

Rezumējot:

1. Dekonstrukcija ir stratēģija, lai pamatotu patiesību (ideālistiskā variantā).
2. Dekonstrukcija nesagrauj iepriekšējās zināšanas (*logosu, epistēmu*), bet tikai tās pārskata, lai padarītu pieejamākas
3. Dekonstrukcija darbojas, gribat jūs to vai nē!⁴³
4. Dekonstrukcija, lai gan ir subjektīvi noformēta, virzas uz objektivitāti.

43 Философия и литература. // Жак Деррида в Москве. Москва, 1993. С.165.

2. 4. Diskurss

Kas ir diskurss un kas ir domāts post-strukturālismā zem jēdziena diskurss? Diskurss nav teksts, tāpat tas nav tekstu kopums, tas nav valoda, bet ir valodā, tas nav rakstība, bet ir rakstības klātbūtne, tas ir it visur, diskurss ir moments, kad tas attiecinās uz universālam problēmām, tas ir moments, kad centra vai avota trūkums kļūst par diskursu,⁴⁴ tas ir absolūti transcendentis.

Tomēr ir destruktīvie diskursi, kas pēc savas formas var būt ierakstīti centrā (struktūras centrā), bet to nozīme izslīd, kaitējot gan jau zināmajam jēdzieniskajam laukam, gan metafizikas nostādnēm un vēsturiskumam. Mums nav tādas valodas, kas spētu pati sevi producēt, bet mums ir diskurss, kas spēj akumulēt apkārtējos jēdzienus un aktualizēt tos vēsturiskumā. Tas pats attiecas arī uz diskursu, kam vispār nav nekāda sintakse vai leksikona, diskurss spēj būt neitrāls, bet visu laiku ar vēsturisku piegaršu, jo t'a forma, kā jau tika pieteikts, akumulē vēsturiskumu kā tādu.

Iespējams, ka diskurss ietver visu, kas trūkst gan valodā, gan atsevišķās zīmēs, un tas konstituē to, kas nav pateikts, bet gan arheoloģiski potenciāls. Bet vai diskurs spēj pats par sevi transcendēt jēdzienus, fenomenus, vai pat realitāti? Liekas, ka tomēr tam (diskursam) trūkst tieša medija, caur kuru tas var izpausties.

Fuko nav iedomājams bez diskursa aplūkojuma, viņš piedāvā diskursu kā konglomerātu, t.i, visu, ko mēs domājam zem “vēstures”— ideju vēsture, zinātne, filozofija, doma, literatūra, atrodas diskursa fokusā, un zinātnieki savos darbos pāriet no plašiem jēdzieniem (laikmets, gadsimts) pie šaurākiem fenomeniem un pēta to plaisu⁴⁵ (un atkal *plaisa* ir kā zinātniskais modelis). Tātad diskurs ir kaut kas, kas ir pētāms visos terminoloģiskajos, jēdzieniskajos, vēsturiskajos modeļos, un tas eksistē neatkarīgi no tā vai tas tiek lietots kā zinātnieka klātbūtne, vai ka cits. Visos gadījumos tā ir plaisa, kas dod jaunu impulsu pētniecībai, kas jau ietver sevī diskursu un pēdu. Diskurss ir arheoloģija un tās fundamentāls materiāls, kas liek pastāvēt objektīvajai lietu pasaulei.

Vai tad nav tā, ka: “grāmatas (t.i.,rakstītā vai rakstības) materiāla būtība ir līdzīga tās diskursīvajai vienībai? Vai tiešam materiālā vienotība ir identiska un pielietojama visos

44 **Derrida J.** *L'Écriture et la différence*. Paris: Seuil. 1967. P. 411.

45 **Фуко М.** *Археология знания*. Киев: Ника-Центр. 1996. С. 8.

gadījumos ar vienu un to pašu intenci?⁴⁶”. Kas glabā šo arheoloģiju — runa vai teksts? Būtu apzinīgi pateikt, ka teksts, bet kas notiek ar tiem tekstiem, kuri nekad nebūs vajadzīgi (pats Fuko, arī baidījās no tā, un ievadā savam darbam “Ārprāta vēsture” lūdza pētniekus pētīt viņa tekstu).

Galū galā, vai ir jāizvairās no diskursa, lai tas nekļūtu dominējošs vēsturē, filozofijā, sociālajās zinātnēs. Lai tā nenotiktu, Fuko piedāvā: “lai pārtrauktu slēgtas sistēmas (slēgto apli) bezapziņas procesu virknes, ko organizē diskurss (tādu pašu metodi mēs aplūkojam, apskatot Lakanu) ir jāatsakās no diviem aizspriedumiem, kas ir savīti un ir opozīcijā viens otram. Pirmais, kas nepieļauj konstatēt īsto notikumu iebrukumu diskursā; tas prasa, lai pirms acīmredzamiem sākumiem ir kāds noslēpumains avots, tik noslēpumains, ka mēs nekad nevarēsim to konstatēt pašu par sevi (vai ir domāti Kanta sintētiskie spriedumi? — K.K.). Tāpēc ir jāvirzās caur naivu hronoloģiju, kuras punkts ir tukšums, un tās sākums (jeb avots) ir nekas cits kā atkārtojumi un aptumsumi (vai, runājot stingri, abi divi). Šis implicē to, ka viss iepriekšējais diskurss atrodas tur, kur jau ir pateiktais. Šis “jau pateiktais” nav vienkārši pateiktā frāze vai rakstūtais teksts, bet, tieši otrādi, tas ir tas, kas “nekad-nav-pateikts” — ēterisks diskurss, kas ir neskaidrs kā vējš. *Rakstība* ir aizpildīta ar savu pēdu tukšumu.”⁴⁷

Rakstot šos vārdus, caur Fuko nostādņēm kļuva skaidra Derrida pozīcija, un kas tieši ir domāts ar *rakstību*, *farmakonu*, *stratēģiju* un *dekonstrukciju*, tas ir, dekonstrukcijas avots ir tik dziļi paslēpts kā arheoloģijas slāņi, neļaujot pietuvināties pie pašas dekonstrukcijas sākumiem, un ka rakstība, kas faktiski nodrošina sev kādu hronoloģisku formu (proti pirmie raksti, lineāli ķīli, Homēra tekstu pierakstīšana, galu galā), tomēr ir forma, kas ir tik mitoloģizēta, ka pat nevar saprast no kurienes tad ir logos kā diskursa paveids, vai mīts par Tevtu, kas nevar tikt noskaidrots racionāli, vienmēr meklē kādu mitoloģēmu, un uz šo brīdi tā mitoloģēma ir Derrida dekonstrukcija, kā paveids, tam, ko nevar īsti pārlikt nekur, tikai vienīgi uz Fedra teikto: “Tas nozīmē, ka tas, kas vēlās rakstībā iemūžināt savu mākslu, un tas, kas lasa šos rakstus, uz ilgiem laikiem, abi ir pārpildīti ar vienkāršību, un pēc būtības viņi nezin Ammona sprediķi, ja viņi liek rakstīto runu augstāk, nekā atgādinājumus no tā cilvēka, kas to runu uzrakstīja”.⁴⁸ (*Phdr.* 275. D.)

46 Фуко М. *Археология знания*. Киев: Ника-Центр. 1996. С. 25.

47 Фуко М. *Археология знания*. Киев: Ника-Центр. 1996. С. 27.

48 Платон. *Диалоги том I*. Москва: ЭКСМО. 2007. С. 837. (*Phdr.* 275. D.).

2. 5. Ideoloģiskās funkcijas.

Šajā sadaļā es mēģināšu atspoguļot (jeb dekonstruēt) vienu no Mišela Fuko tekstiem, proti, parādīt kā notiek jēdzienu nobīde, jēdzienu izstumšana no tās primārām sliedēm. Šeit būs aplūkots “Ārprāts un racionalitāte. Ārprāta vēsture klasiskā laikmetā”, ko Derrida jau dekonstruēja savā darbā “Kogito un ārprāta vēsture”.

Fuko kā viens no strukturālisma pārstāvjiem uzrakstīja vēsturi par ārprātu, par pašu ārprāta vēsturi. Fuko gribēja, lai ārprāts būtu viņa darba galvenais varonis, un galvena darbība norisināties ap un ar pašu ārprātu. Fuko mēģināja uzrakstīt nevis psihiatrijas vēsturi, bet paša ārprāta vēsturi, kamēr tas neaizgāja domu gūsteknī.⁴⁹ Kaut gan Derrida tekstā tas ir ievietots iekavās, es nevarēju atrast Fuko darbā šādu pasāžu, kaut gan man nav pieejams oriģināls, tik un tā tas liekas aizdomīgi.

Fuko, rakstot šo darbu, pats sevi nodrošināja un ielika tajā interpretācijās modeli, kas ļautu skatīt viņa tekstu nevis vienīgi kā *vēl vienu tekstu*, bet gan kā *diskursu*⁵⁰, un kā arī katrs objekts, kā, piemēram, ārprāts, var tikt izpētīts balstoties diskursīvajā prakses materiālā, kas var būt gan valodisks, gan runas akti, gan rakstītais gabals. Interesanti šķiet tas, ka līdz ar diskursīvās prakses parādīšanos objekts vairs neeksistē.⁵¹

Diskurss, pēc Fuko, ir tas, kas spēj reorganizēt, apšaubīt, noraidīt vai kādā citā veida interpretēt noteiktu tekstu (bet pats diskurss neiziet no rāmjiem, kas spētu viņu diskreditēt). Tad Fuko izvairās no objektivitātes lamātām, kas, protams, ir sastopamas rakstot par klasisko laikmetu, izmantojot šī laikmeta jēdzienus, un, galu galā, prāta spēli, kas var novest līdz zināmām transformācijām. Fuko rakstītajā viena doma ir trakāka par otru, ja rakstot par ārprātu jāpanāk konkrētas pozīcijas, lai to ar prātu saprastu, un vēl grūtāk diagnosticēt vai parādīt ir to, ka mitoloģizētais ārprāts ir stingrāks, par nemitoloģizētu ārprātu.⁵²

Tā kā mēs šeit nodarbojamies ar dekonstrukciju, tad Derrida, uzreiz jūt sevi kā vadītāju, kā ārprātu pārstāvi; Derrida prasa Fuko, vai zīme ir saprasta pareizi, vai intence, kas aplūkota pie Fuko piemēriem, atbilst vēsturiskumam, vai nenotiek, tā, ka atkal metafizika (proti ārprāta

49 **Derrida J.** *L'Écriture et la différence*. Paris: Seuil. 1967. P. 56.

50 **Фуко М.** *История безумия в классическую эпоху*. Санкт-Петербург: Книга света. 1997. С. 21.

51 *Ibid.* С. 67.

52 *Ibid.* С. 33.

metafizikas nostādnes) nespēj sevi pierādīt tajā kontekstā, kādā darbojas Fuko.⁵³ Bet Fuko apbruņojās ar konkrētiem argumentiem un jēdzieniem, viņš rakstā tā: “Kritiskā ārprāta konstituēšana, kas norāda uz to kas ir prātīgs, ir tikumiska, šī sapratne, vēl nesp'ej ieviest savu jēdzienisko aparātu (iet runā par mītiem), jau *a priori* apsūdzot to, kas bija domāts ar ārprātu”⁵⁴. Tādējādi Fuko atbild Derrida ar to, ka pietrūkst gan jēdzieni, lai nodarboties ar dekonstrukciju (protams es pārspīlēju ar to, jo Fuko nevarēja neko atbildēt Derrida, jo Derrida teksts ir rakstīts vēlāk nekā Fuko *diskurss*), gan ar to, ka ārprātam nebija vēl iespējams sevi apzīmēt kā konceptu. Es gribētu vilkt paralēli, t.i., lai gan Derrida dekonstrukcija spēj pastāvēt, tai joprojām pietrūkst jēdzieniskā lauka. Un arī tas, ka ārprāts klasiskajā laikmetā nespēj sevi noteikt, var norādīt, ka dekonstrukcijai ir vēl par agri sevi dēvēt par stratēģiju. Mēs varam lasīt tekstus kā dotus un pat nebaidīties no tā, ka kaut kas varētu būt nesaprotams. Bet, vai tad lietai, kurai trūkst sistēma, ir iespējams vispār kaut ko piedāvāt?

Bet, tas, ka šodien vispār ir iespējama kaut kāda institūcija, vai tā ir zinātniska, medicīniska, psihiatriska, filozofiska, ir tieši tāpēc, ka tās diskursa prakses, kas šobrīd eksistē, ir virzītas uz pašu objektu. Tā ir institūcija, kas darbojas tieši institūcijas ietvaros, un tas, kas ir izslēgts no tās (izstumti), pēc Fuko, ir tīra ideoloģiskā funkcija, agrāk, cilvēka izolācija vajāja ne tik politisku, cik reliģisku funkciju.⁵⁵ Rakstūtais teksts kā dokuments, kā nomenklatūra kalpoja kā instruments, lai kontrolētu faktiski nekontrolētu sabiedrību, un tāpēc ārprāts, tika uzskatīts kā nobīde no centra [vai ne par to pašu nobīdi runā Derrida?], no apziņas centra.

Bet tomēr atgriezīamies pie Derrida, kas noliedza struktūru, un lasām: “Nevar, protams, rakstīt par vēsturi vai par arheoloģiju, tas neatbilst racionalitātei, jo pats vēstures jēdziens visu laiku bija racionāls. Iespējams, sākumā bija nepieciešams izpētīt vēstures jēdzienu, vai *arhe*. Rakstība paredz vai atstāj robežas, prasot sākuma jēdzienus: apziņu, vēsturi, kas konceptuāli nevar būt noturētas arheoloģijas ietvaros.”⁵⁶

Fuko piedāvā izvairīties no racionalitātes valodas, kas ir kartības valoda, t'a ir gan objektivitāte, gan racionalitāte, ar un šo izteikumu viņš vēršas pie tā, lai visa savā skaistumā varētu atdoties psihiatriskajai valodai.⁵⁷

53 **Derrida Jacques.** *L'Écriture et la différence.* Paris: Seuil. 1967. P. 53 — 54.

54 **Фуко Мишель.** *История безумия в классическую эпоху.* Санкт-Петербург: Книга света, 1997. С. 175.

55 **Фуко Мишель.** *История безумия в классическую эпоху,* Санкт-Петербург: Книга света, 1997. С. 74.

56 **Derrida J.** *L'Écriture et la différence.* Paris: Seuil. 1967. P. 59.

57 **Derrida J.** *L'Écriture et la différence.* Paris: Seuil, 1967. P. 55.

Kur tad ir dekonstrukcijas pamatprincips — vai rakstītā kritika, vai rakstītā negācija, vai kaut kas pilnīgi cits, kas neatļauj nodarboties ar tekstu ne kā pacients/psihiatrs, bet gan kā simbioze un veselais saprāts; kas nemeklē un nenorāda uz autora intenci, kas no vienas puses ir atļaujama, protams, ja nav cieņas pret kolēģi, bet no otrās puses, kāpēc, tad vispār ir jālasa un jādekonstruē tekstus, jo tiem ir sava vēsture, attieksme un spontanitāte.

Kāpēc tad šī sadaļa saucās ideoloģiskās funkcijas? Ar šo es mēģinu parādīt kā darbojas teksts un diskurss. Ka katrs teksts, kas ir producēts, rakstīts, vai vēl kaut kāda veida radīts, ir vienmēr angažēts, tajā vai citā nozīmē. Dekonstrukcija var apšaubīt lietu, vai pat veselu tekstu, vai pat politisku, vai ekonomisku sistēmu, bet tā nekad nevarēs būt pilnīgi neitrāla, un vienmēr tekstā var atrast kaut ko, kas atļautu komunicēt politiskā vai literārā aspektā. Ar Derrida var lasīt Fuko, ar Fuko var lasīt Dekartu, ar Dekartu var lasīt Augustīnu un tā tālāk, bet kur tad būtu tas pamats, kas vairāk neprasīs nekādu atsauci? Tātad ideoloģija šeit ir tikai kā vēl viens jēdziens, kam piemīt kaut kāda vēsture, konotācija un diskurss — rakstītajam jāspēj pašam sevi atklāt, kas neietver nekādu stratēģisku palīdzību.

Ideoloģija ir neiespējama gan bez teksta, gan bez diskursa, gan bez tā, uz ko tā ir virzīta. To pašu var pateikt par rakstību — rakstībai piemīt tas, kas tiek noturēts tekstā, zīmē, bet kas tad ir rakstība, un, īpaši, dekonstrukcijas garā — rakstība slēpjas plaisā, kurā viena zīme tiek aizvietota ar otru, apzīmētais ar apzīmējamo, struktūra ar post-strukturālismu.

Nobeigums.

Rakstot darbu atbilstoši dekonstrukcijas metodei, es sastapos ar dažiem metodisko norādījumu pārkāpumiem, un to es darīju speciāli, ar nolūku, lai parādītu kā darbojas pati dekonstrukcija.

Lasot un analizējot Derida tekstus, sastapos ar nelielām grūtībām, kas varbūt neatbilst gluži akadēmiskiem nolūkiem. Lasot Derida, sastapos ar argumentācijas un konteksta trūkumu. To pašu iespējams var pārnest manam darbam, bet, būdams ievilkts šajā darbā un post-strukturālisma tekstos vispār, sapratu, ka šo tekstu īpatnais stils ietekmē manu darbu visaugstākajā mērā. Galu galā, kas ir rakstība post-strukturālismā ir tik grūti definējams jēdzieniskais komplekss, tie ir jautājumi, kas joprojām ir aktuāli, un bezgala interesanti, bet vienīgo es zinu stabili un neapšaubāmi, ja man būtu iespēja, vairs nekad nenodarbotos ar dekonstrukciju un post-strukturālismu un post-modernismu kā tādiem, es ar to vairāk nekad nenodarbošos.

Man ir pietekami daudz argumenti, lai to nedarītu, pirmais un vissvarīgākais ir tas, ka šeit pietrūkst argumentācija, proti, tā ir un pastāv, bet ir paslēpta pašā dekonstrukcijā. Otrs ir tas, ka rakstība, pēc Sokrata nostādnēm, patiešām ir nomirusi, kam tad vēl interesē teksti par tekstiem, teksts priekš teksta, rakstība priekš rakstības, tur nav eksistences, tas neeksistē, tas parādās kā klātesamība gan eksistenciāliem, gan sociāliem, gan psihiskiem procesiem. Lakāns norādīja, ka psihe ir strukturēta pēc valodas principiem, un ka grafiskās zīmes, kas Rietumu kultūrā izpaucas kā burti, var novest līdz kādiem konkrētiem secinājumiem (kas ir strukturālisma pozīcija, jo, ja kaut kas ir strukturēts, tad tas nevarētu būt dekonstruēts), bet tik līdz Derrida iejaucās ar dekonstrukciju, tad viss iet greizi. Pirmkārt post-strukturālisms (Derrida variantā) nepiedāvā nekādu risinājumu sakarā ar rakstību, proti, tas norāda gan uz plaisu, gan uz pēdu, gan uz jēdzienisko disemināciju, gan uz centra nobīdi, bet kam tas der un kur ir meklējami tā avoti, paliek tik noslēpumaini, ka ar nekādu vēstures hronoloģisku izpausmi nepietek, lai atrisinātu šo problēmu, proti, ja pastāv Derrida metafizika, rakstībai taču ir kāds ontoloģiskais mods, kas ir meklējams starp viņu rakstīto korpusu, tad jāpauz ļoti ilgam laika posmam, lai to saprastu un attiecinātu uz to, kas ir nepieciešams tieši rakstībai. Es gluži nekritizēju Derrida, vienkārši, es jūtu ka neko nesaprotu no Derida piedāvāta.

Tomēr uzskatu, ka darbs ir pabeigts, un rakstības koncepts, kas ir pētīts manā darbā, atspoguļo tā neskaidrības, un tā plaša, uz ko jau norādīja Fuko, atrada savu tekstuālo turpinājumu Derrida un Lakāna darbos. Kaut gan liekas, ka ir diezgan vieglprātīgi vērsties pie jēdzieniskām struktūrām un apgalvot, ka tieši opozīcijas: vārds, jēdziens, jēga, realitāte, apzīmējamais, apzīmētais, veido rakstības problemātiku. Vai tā ir komunikatīva funkcija, vai dokumentāra funkcija, vai tie nav utilitārie jēdzieni, kas it ka varētu norādīt uz rakstību? Kā arī sociāla funkcija, un, galu gal'a, estētiskā funkcija, piemēram, poēzija, un, protams, diagnosticējošā un klīniskā funkcija.

Kas tad ir rakstība? Domas paveids, domas struktūra vai tīras domas transcendence, uz ko norādīja Lakāns un Husserls. Bet post-strukturalisms nebūtu tāds kāds tas ir, ja tas neatgrieztos pie tīri humānistiskām nostādnēm, vai gluži pretēji, tas ir vardarbība, rakstītā vārda vardarbība, kas ir meklējama tieši diskursā, tekstos, t.i., pašā rakstītajā.

Izmantoto avotu un literatūras saraksts

Caputo John.D. *Deconstruction in a nutshell*. New York: Fordham University press, 1997.

Derrida J. *L'Écriture et la différence*. Paris: Seuil. 1967.

Lacan J. *Le séminaire XVIII, D'un discours qui ne seraient pas semblant*, Paris: Seuil. 2006.

Milner J.C. *De la linguistique à linguistierie // Lacan, l'écrit, l'image*. Manchecourt: Flammarion, 2000.

Гадамер Г. Г. *Философские основания 20 века*. Москва: Искусство. 1991.

Гадамер Г. Г. *Истина и метод*. Москва: Прогресс. 1988.

Гуссерль Э. *Логические исследования, том II*. Москва: ДИК. 2001.

Деррида Ж. *Фармация Платона*. Tulkojums Garadža A.V. avots: <http://pharmacie.narod.ru/>

Деррида Ж. *О грамматологии*. Москва: Ad marginem. 2000.

Лакан Ж. *Инстанция буквы, или судьба разума после Фрейда*. Москва: Логос. 2001.

Платон. *Диалоги том I*. Москва: Эксмо. 2007.

Фуко М. *Археология знания*. Киев: Ника-Центр. 1996.

Фуко М. *История безумия в классическую эпоху*. Санкт-Петербург: Книга света. 1997.

Философия и литература. // Жак Деррида в Москве. Москва, 1993.

Bakalaura darbs *Rakstības koncepcija post-strukturālisma izstrādāts* LU Vēstures un filozofijas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Kirils Kazakovs 24/V/2010

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: Asoc. Prof. Elga Freiberge 24/V/2010

Recenzents: Prof. Māra Rubene

Darbs iesniegts 24/V/2010

Metodiķe: